issn: 1307-9581

ULUSLARARASI SOSYAL ARAŞTIRMALAR DERGİSİ
THE JOURNAL OF INTERNATIONAL SOCIAL RESEARCH

www.sosyalarastirmalar.com ISSN: 1307-9581

Cilt: 12 Sayı: 65 Ağustos 2019 // Volume: 12 Issue: 65 August 2019

ULUSLARARASI SOSYAL ARAŞTIRMALAR DERGİSİ
THE JOURNAL OF INTERNATIONAL SOCIAL RESEARCH

12 / 65

Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi
Cilt: 12 Sayı: 65 Ağustos 2019
www.sosyalarastirmalar.com
Issn: 1307-9581

The Journal of International Social Research
Volume: 12 Issue: 65 August 2019
www.sosyalarastirmalar.com
Issn: 1307-9581

Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi / The Journal of International Social Research indexed in
EBSCO, **MLA, Proquest CSA**, **Index Islamicus**, **TEI (Türk Eğitim İndeksi) and SOBIAD.**

Yayın Kurulu / Editorial Board

Prof. Dr. M. Yavuz ERLER (TURKEY)
Prof. Dr. Tofiq ABDÜLHASANLI (AZERBAIJAN)
Prof. Dr. George M. KORRES (GREECE)
Prof. Dr. Charlyn DYERS (R. OF SOUTH AFRICA)
Assoc. Prof. Dr. Netice YILDIZ (KKTC)
Assoc. Prof. Dr. Sadullah GÜLTEN (TURKEY)
Assoc. Prof. Dr. Aynur KADIMALIYEVA (AZERBAIJAN)
Prof. Dr. Selçuk BALI (TURKEY)
Assoc. Prof. Dr. Yunus KAPLAN (TURKEY)
Assoc. Prof. Dr. Norhasni Zainal ABIDDIN (MALAYSIA)
Asst. Prof. Dr. Nurhodja AKBULAEV (AZERBAIJAN)
Asst. Prof. Dr. Ahmet DAĞLI (TURKEY)
Asst. Prof. Dr. Salih DEMİRBİLEK (TURKEY)

Hakem ve Danışma Kurulu / Referees and Advisory Board

Prof. Dr. Abdülhalik BAKIR (TURKEY)
Prof. Dr. Adem CEYHAN (TURKEY)
Prof. Dr. Ahmet Cüneyt ISSI (TURKEY)
Prof. Dr. Ahmet MERMER (TURKEY)
Prof. Dr. Ahmet NİŞANCI (TURKEY)
Prof. Dr. Ahmet SEYHUN (CANADA)
Prof. Dr. Ali Berat ALPTEKİN (TURKEY)
Prof. Dr. Ali ÇELİK (TURKEY)
Prof. Dr. Ali Efdal ÖZKUL (TURKEY)
Prof. Dr. Ali MAHAFZAH (JORDAN)
Prof. Dr. Ali TORUN (TURKEY)
Prof. Dr. Ali YILMAZ (TURKEY)
Prof. Dr. Arslan TOPAKKAYA (TURKEY)
Prof. Dr. Atabey KILIÇ (TURKEY)
Prof. Dr. Barbara KELLNER-HEINKELE (GERMANY)
Prof. Dr. Bekir ŞİŞMAN ((TURKEY)
Prof. Dr. Burhanettin TATAR (TURKEY)
Prof. Dr. Byoungduk SOHN (KORE)
Prof. Dr. Cahit KAVCAR (TURKEY)
Prof. Dr. Cevdet KILIÇ (TURKEY)
Prof. Dr. Charlyn DYERS (R. OF SOUTH AFRICA)
Prof. Dr. Christoph K. NEUMANN (GERMANY)
Prof. Dr. Deniz ZEYREK (TURKEY)
Prof. Dr. Dilaver DÜZGÜN (TURKEY)
Prof. Dr. Doğan GÜNAY (TURKEY)
Prof. Dr. Ejder OKUMUŞ (TURKEY)
Prof. Dr. Emine GÜRSOY-NASKALİ (TURKEY)
Prof. Dr. Emine YENİTERZİ (TURKEY)
Prof. Dr. Erdoğan BOZ (TURKEY)
Prof. Dr. Erdoğan ERBAY (TURKEY)
Prof. Dr. Ergin AYAN (TURKEY)
Prof. Dr. Esin GÖREN (TURKEY)
Prof. Dr. Esma ŞİMŞEK (TURKEY)
Prof. Dr. Faruk ŞEN (GERMANY)
Prof. Dr. Fatih ÜNAL (TURKEY)
Prof. Dr. Fırat KUTLUK (TURKEY)
Prof. Dr. Filiz KILIÇ (TURKEY)
Prof. Dr. Fuzuli BAYAT (AZERBAIJAN)
Prof. Dr. George M. KORRES (GREECE)
Prof. Dr. Gürer GÜLSEVİN (TURKEY)
Prof. Dr. Hakan TAŞ (TURKEY)
Prof. Dr. Hanife Nalan GENÇ (TURKEY)
Prof. Dr. Hanifi VURAL (TURKEY)
Prof. Dr. Hasan BOYNUKARA (TURKEY)
Prof. Dr. Hasan KAVRUK (TURKEY)
Prof. Dr. Hatice AYNUR (TURKEY)
Prof. Dr. Hatice ŞAHİN (TURKEY)
Prof. Dr. Hayati AKTAŞ (TURKEY)
Prof. Dr. Hikmet ÖKSÜZ (TURKEY)
Prof. Dr. Ingeborg BALDAUF (GERMANY)
Prof. Dr. İbrahim ŞAHİN (TURKEY)
Prof. Dr. K. P. JAYASANKAR (INDIA)
Prof. Dr. Kadir PEKTAŞ (TURKEY)
Prof. Dr. Karl REICHL (GERMANY)
Prof. Dr. Korhan KAYA (TURKEY)
Prof. Dr. M. Emin KÖKTAŞ (TURKEY)
Prof. Dr. M. Öcal OĞUZ (TURKEY)
Prof. Dr. M. Yavuz ERLER (TURKEY)
Prof. Dr. Mahir AYDIN (TURKEY)
Prof. Dr. Maria Pia PEDANI (ITALY)
Prof. Dr. Meherrem CAFERLİ (AZERBAIJAN)
Prof. Dr. M. Ali KİRMAN (TURKEY)
Prof. Dr. Mehmet AÇA (TURKEY)
Prof. Dr. Mehmet ARSLAN (TURKEY)
Prof. Dr. Mehmet Baha TANMAN (TURKEY)
Prof. Dr. Mehmet BEŞİRLİ (TURKEY)
Prof. Dr. M. Fatih KÖKSAL (TURKEY)
Prof. Dr. Mehmet TÖRENEK (TURKEY)
Prof. Dr. Mehmet ZAMAN (TURKEY)
Prof. Dr. Metin EKİCİ (TURKEY)
Prof. Dr. Mevlüt KAYA (TURKEY)
Prof. Dr. Muhammad K. MAJALI (JORDAN)
Prof. Dr. Muhittin TUŞ (TURKEY)
Prof. Dr. Mustafa KÖYLÜ (TURKEY)
Prof. Dr. Mustafa S. KAÇALİN (TURKEY)
Prof. Dr. Musa YILDIZ (TURKEY)
Prof. Dr. Mustafa CEMİLOĞLU (TURKEY)
Prof. Dr. Mustafa TİFTİK (TURKEY)
Prof. Dr. Namık AÇIKGÖZ (TURKEY)
Prof. Dr. Nebi ÖZDEMİR (TURKEY)
Prof. Dr. Necati KARA (TURKEY)
Prof. Dr. Kenan İNAN (TURKEY)
Prof. Dr. Necati DEMİR (TURKEY)
Prof. Dr. Nerin KÖSE (TURKEY)
Prof. Dr. Nevzat ÖZKAN (TURKEY)
Prof. Dr. Nihat ÖZTOPRAK (TURKEY)
Prof. Dr. Nilgün SAZAK (TURKEY)
Prof. Dr. Niyazi USTA (TURKEY)
Prof. Dr. Norbert FRIES (GERMANY)
Prof. Dr. Nurcan DELEN KARAAĞAÇ (TURKEY)
Prof. Dr. Özcan DEMİREL (TURKEY)
Prof. Dr. Pakize AYTAÇ (TURKEY)
Prof. Dr. Pavel DOLUKHANOV (UNITED KINGDOM)
Prof. Dr. Rainer CZICHON (GERMANY)
Prof. Dr. Ramazan KAPLAN (TURKEY)
Prof. Dr. Ramesh DEOSARAN (USA)

Prof. Dr. Recep EFE (TURKEY)
Prof. Dr. Robert VIVIAN (USA)
Prof. Dr. Ömür CEYLAN (TURKEY)
Prof. Sabri YENER (TURKEY)
Prof. Dr. Saadet KARAKÖSE (TURKEY)
Prof. Dr. Sedat SEVER (TURKEY)
Prof. Dr. Shih-chung HSIEH (TAIWAN)
Prof. Songül KARAHASANOĞLU ATA (TURKEY)
Prof. Dr. Sueda ÖZBENT (TURKEY)
Prof. Dr. Şuayip ÖZDEMİR (TURKEY)
Prof. Dr. Tofiq ABDÜLHASANLI (AZERBAIJAN)
Prof. Dr. Ulvi KESER (TURKEY)
Prof. Dr. Umay GÜNAY (KKTC)
Prof. Dr. Ülkü ELİÜZ (TURKEY)
Prof. Dr. Vagıf SULTANLI (AZERBAIJAN)
Prof. Dr. Vahit TÜRK (TURKEY)
Prof. Dr. Walter ANDREWS (USA)
Prof. Dr. Wan-I LIN (TAIWAN)
Prof. Dr. Yakup ÇELİK (TURKEY)
Prof. Dr. Yavuz ASLAN (TURKEY)
Prof. Dr. Zehra TOSKA (TURKEY)
Prof. Dr. Zeki TAŞTAN (TURKEY)
Assoc. Prof. Dr. A.Cüneyt EREN (TURKEY)
Assoc. Prof. Dr. Ahmet ŞİMŞEK (TURKEY)
Assoc. Prof. Dr. Ali AYATA (TURKEY)
Assoc. Prof. Dr. Ali GÖÇER (TURKEY)
Assoc. Prof. Dr. Ayşe PUL (TURKEY)
Assoc. Prof. Dr. Aydın ERTEKİN (TURKEY)
Assoc. Prof. Dr. Aynur KADIMALIYEVA (AZERBAIJAN)
Assoc. Prof. Dr. Bayram ÜNAL (UNITED KINGDOM)
Assoc. Prof. Dr. Cuma ÇATALOLUK (TURKEY)
Assoc. Prof. Dr. Derya ARSLAN (TURKEY)
Assoc. Prof. Dr. Efkan UZUN (TURKEY)
Assoc. Prof. Dr. Erhan AYDIN (TURKEY)
Assoc. Prof. Dr. Ersin ÖZASLAN (TURKEY)
Assoc. Prof. Dr. Eyüp BACANLI (TURKEY)
Assoc. Prof. Dr. Faruk KAYA (TURKEY)
Assoc. Prof. Dr. FEHMİ AKIN (TURKEY)
Assoc. Prof. Dr. Gül CELKAN (USA)
Assoc. Prof. Dr. Hasan BABACAN (TURKEY)
Assoc. Prof. Dr. Haşim ŞAHİN (TURKEY)
Assoc. Prof. Dr. Hülya YALDIR (TURKEY)
Assoc. Prof. Dr. Hüseyin MUŞMAL (TURKEY)
Assoc. Prof. Dr. İbrahim Yavuz YÜKSELSİN (TURKEY)
Assoc. Prof. Dr. İsmail KIVRIM (TURKEY)
Assoc. Prof. Dr. Kamile AKGÜL (TURKEY)
Assoc. Prof. Dr. Lerzan GÜLTEKİN(TURKEY)
Assoc. Prof. Dr. Lütfiye GÖKTAŞ KAYA (TURKEY)
Assoc. Prof. Dr. Mehmet ÇİÇEK (TURKEY)
Assoc. Prof. Dr. Mehmet ŞAHİN (TURKEY)
Assoc. Prof. Dr. Mehmet YAVUZ (TURKEY)
Assoc. Prof. Dr. Murat SEZGİN (TURKEY)
Assoc. Prof. Dr. Musa BİLGİZ (TURKEY)
Assoc. Prof. Dr. Netice YILDIZ (KKTC)
Assoc. Prof. Dr. Norhasni Zainal ABIDDIN (MALAYSIA)
Assoc. Prof. Dr. Ömer ERDEN (TURKEY)
Assoc. Prof. Dr. Sayyed Ali MIRENAYAT (MALAYSIA)
Assoc. Prof. Dr. Sedat YAZICI (TURKEY)
Assoc. Prof. Dr. Selahaddin BEKKİ (TURKEY)
Assoc. Prof. Dr. Selçuk BALI (TURKEY)
Assoc. Prof. Dr. Sibel KILIÇ (TURKEY)
Assoc. Prof. Dr. Soyalp TAMÇELİK (TURKEY)
Assoc. Prof. Dr. Veli ÜNSAL (TURKEY)
Assoc. Prof. Dr. Yılmaz KARADENİZ (TURKEY)
Assoc. Prof. Dr. Yunus KAPLAN (TURKEY)
Assoc. Prof. Dr. Zübeyde GÜNEŞ YAĞCI (TURKEY)
Asst.. Prof. Dr. Akın TEMÜR (TURKEY)
Asst.. Prof. Dr. Ali Aycan KOLUKISA (TURKEY)
Asst.. Prof. Dr. Ali Aslan TOPÇUOĞLU (TURKEY)
Asst.. Prof. Dr. Ali YILMAZ (TURKEY)
Asst.. Prof. Dr. Alpaslan OKUR (TURKEY)
Asst.. Prof. Dr. Ayşe ATICI ARAYANCAN (TURKEY)
Asst.. Prof. Dr. Bahatdin DAŞBAŞI (TURKEY)
Asst.. Prof. Dr. Bahset KARSLI (TURKEY)
Asst.. Prof. Dr. Barış TAŞ (TURKEY)
Asst.. Prof. Dr. Barış TOPTAŞ (TURKEY)
Asst.. Prof. Dr. Binnaz ER (TURKEY)
Asst.. Prof. Dr. Cafer ÖZDEMİR (TURKEY)
Asst.. Prof. Dr. Canan SANCAR (TURKEY)
Asst.. Prof. Dr. Cemal ÖZTÜRK (TURKEY)
Asst.. Prof. Dr. Davut KAPLAN (TURKEY)
Asst.. Prof. Dr. Davut YİĞİTPAŞA (TURKEY)
Asst.. Prof. Dr. Didem DENİZ (TURKEY)
Asst.. Prof. Dr. Eray YAĞANAK (TURKEY)
Asst.. Prof. Dr. Ergün ACAR (TURKEY)
Asst.. Prof. Dr. Erdem TEMELOĞLU (TURKEY)
Asst.. Prof. Dr. Esin SEZGİN (TURKEY)
Asst.. Prof. Dr. Eyüp ARTVİNLİ (TURKEY)
Asst.. Prof. Dr. Gonca KEÇECİ (TURKEY)
Asst.. Prof. Dr. Gökhan ÖLKER (TURKEY)
Asst.. Prof. Dr. Hanife ÇAYLAK (TURKEY)
Asst.. Prof. Dr. Hanife Gamze HASTÜRK (TURKEY)
Asst.. Prof. Dr. Hüseyin AKYÜZ (TURKEY)
Asst.. Prof. Dr. Hüseyin ÇAVUŞOĞLU (TURKEY)
Asst.. Prof. Dr. Hüseyin DEMİR (TURKEY)
Asst.. Prof. Dr. İkbal ERBAŞ (TURKEY)
Asst.. Prof. Dr. İlker EROĞLU (TURKEY)
Asst.. Prof. Dr. Kadriye TÜRKAN (TURKEY)
Asst.. Prof. Dr. Kasım ERTAŞ ((TURKEY)
Asst.. Prof. Dr. Kemal ÖZKURT (TURKEY)
Asst.. Prof. Dr. Kerem ÖZBEY (TURKEY)
Asst.. Prof. Dr. Mehmet ÜNAL (TURKEY)
Asst.. Prof. Dr. M. Hakan SAKAR (TURKEY)
Asst.. Prof. Dr. Murat YORULMAZ (TURKEY)
Asst.. Prof. Dr. Mustafa BIYIKLI (TURKEY)
Asst.. Prof. Dr. Mümtaz Hakan SAKAR (TURKEY)
Asst.. Prof. Dr. Nurhodja AKBULAEV (AZERBAIJAN)
Asst.. Prof. Dr. Oktay ÖZGÜL (TURKEY)
Asst.. Prof. Dr. Osman ÇULHA (TURKEY)
Asst.. Prof. Dr. Osman Zahid ÇİFÇİ (TURKEY)
Asst.. Prof. Dr. Ömer SARAÇ (TURKEY)
Asst.. Prof. Dr. Özlem SÜRÜCÜ (TURKEY)
Asst.. Prof. Dr. Polat TUNÇER (TURKEY)
Asst.. Prof. Dr. Recep CENGİZ (TURKEY)
Asst.. Prof. Dr. Salih DEMİRBİLEK (TURKEY)
Asst.. Prof. Dr. Sami BAYRAKTAR (TURKEY)
Asst.. Prof. Dr. Serdar SAYGILI (TURKEY)
Asst.. Prof. Dr. Suat DONUK (TURKEY)
Asst.. Prof. Dr. Şahin SARUHAN (TURKEY)
Asst.. Prof. Dr. Şahin SARUHAN (TURKEY)
Asst.. Prof. Dr. Tamer ÖZLÜ (TURKEY)
Asst.. Prof. Dr. Timuçin AYKANAT (TURKEY)
Asst.. Prof. Dr. Tolga ÖZŞEN (TURKEY)
Asst.. Prof. Dr. Vasfi HATİPOĞLU (TURKEY)
Asst.. Prof. Dr. Yasemin APALI (TURKEY)
Asst.. Prof. Dr. Yasin TOPALOĞLU (TURKEY)
Asst.. Prof. Dr. Yaşar BEDİRHAN (TURKEY)
Asst.. Prof. Dr. Yavuz GÜNAŞDI (TURKEY)
Asst.. Prof. Dr. Zafer BAŞKAYA (TURKEY)

Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi
Cilt: 12 Sayı: 65 Ağustos 2019
www.sosyalarastirmalar.com
Issn: 1307-9581

The Journal of International Social Research
Volume: 12 Issue: 65 August 2019
www.sosyalarastirmalar.com
Issn: 1307-9581

TARİH – ULUSLARARASI İLİŞKİLER – SİYASET BİLİMİ - COĞRAFYA
HISTORY - POLITICAL SCIENCES - INTERNATIONAL RELATIONS – GEOGRAPHY

İÇİNDEKİLER / CONTENTS

THE ISRAELI-PALESTINIAN CONFLICT FROM THE PERSPECTIVE OF IDENTITY PERCEPTION: AN ANALYSIS IN THE FRAMEWORK OF INSTITUTIONS 155-165
Dr. Bülent AKKUŞ

OSMANLI BÜROKRATLARININ PADİŞAHA SUNDUĞU HEDİYELER 166-176
Dr. Öğr. Üyesi Kayhan ATİK

EVRENOSZADESEYİT AHMET TEVFİK EFENDİNİN TEREKESİ 177-184
Dr. Öğr. Üyesi Selahattin BAYRAM

AVUSTURYA-VİYANA ÜNİVERSİTESİ'NDE ARAP-İSLAM KÜLTÜRÜ VE TARİHİ ÜZERİNE YAPILAN YÜKSEK LİSANS TEZLERİ HAKKINDA BİR BİBLİYOGRAFYA ÇALIŞMASI (2008 – 2013) 185-203
Dr. Öğr. Üyesi Hüseyin DEMİR - Öğr. Gör. Tunay KARAKÖK

KARAHİSÂR-I SÂHİB AYÂNI TURUNÇZÂDE DEDE MUSTAFA BEY VE MUHALLEFÂTI 204-218
Doç. Dr. Mehmet GÜNEŞ

ABBASİ DÖNEMİ TÜRK KOMUTANLARINDAN MUSA B. BOĞA EL-KEBÎR'İN ASKERİ VE SİYASİ FAALİYETLERİ 219-228
Dr. Öğr. Üyesi Fatih GÜZEL

KAZDAĞI ORMANLARINDA BİRLİKLERE GÖRE EĞİM VE BAKI ANALİZİ 229-247
Dr. Berna HEPBİLGİN

ALMANCA ESERLERDE ÇOCUK HAÇLI SEFERLERİ 248-254
Dr. Öğr. Üyesi Gülşen İSTEK

İSTANBUL'UN DEĞİŞEN SOKAK İSİMLERİ 255-263
Dr. Mustafa KAHRAMAN

ÇARLIK VE SOVYET RUSYASI'NIN KAFKASYA'DAKİ NÜFUS POLİTİKALARI 264-271
Dr. Öğr. Üyesi Naz PENAH - Elchin SHAKİROV

19. YÜZYILDAN 21. YÜZYILA AYDIN VE ÇEVRESİNDE GÖZLENEN KURAKLIKLAR 272-279
Doç. Dr. Semra SÜTGİBİ - Dr. Öğr. Üyesi Saadet TEKİN

BİRİNCİ DÜNYA SAVAŞI'NDA AF 280-288
Dr. Öğr. Üyesi Cihat TANIŞ

DOĞAL ÇEVRE FAKTÖRLERİNİN TARIMSAL FAALİYETLER ÜZERİNE ETKİSİ: ALTINEKİN İLÇESİ (KONYA) ÖRNEĞİ 289-299
Bayram TUNCER

OSMANLI SULTANI V. MEHMED REŞAD'IN VEFATININ İKDAM, SABAH, TANİN VE VAKİT GAZETELERİ'NE YANSIMALARI 300-311
Dr. Nevim TÜZÜN

Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi / The Journal of International Social Research
Cilt: 12 Sayı: 65 Ağustos 2019 Volume: 12 Issue: 65 August 2019
www.sosyalarastirmalar.com Issn: 1307-9581
Doi Number: http://dx.doi.org/10.17719/jisr.2019.3436

EVRENOS-ZÂDE SEYİT AHMET TEVFİK EFENDİNİN TEREKESİ

INHERITANCE OF EVRENOZADESEYIT AHMET TEVFIK EFENDI•

Selahattin BAYRAM**

Öz

14 Mayıs 1842'de Selanik'te vefat eden Seyit Ahmet Tevfik Efendi, güney Balkanların fatihi Gazi Evrenos'un torunlarındandır. Onun Selanik Kadı Sicillerinde yansıyan serveti dudak ısırtacak niteliktedir. Ahmet Tevfik'in geride bıraktığı servetin değeri 1.154.004 Kuruş olmuştur. Bu rakam belki Selanik Tereke Sicillerinde kaydedilen en yüksek meblağ olmuştur.

2016'da yayımlanan bir çalışmada 19.yüzyılın ilk yarısında Selanik'te vefat eden 365 ilmiye mensubunun toplam servetinin yaklaşık %19'u Ahmet Tevfik Efendiye ait olmuştur. Ahmet Tevfik'in Gazi Evrenos'un soyuna mensubiyeti, Dergâh-ı Mualla Kapıcıbaşısı ve Istabl-ı Amire payesine sahip olması servet birikimine katkı sağlamıştır.

Selanik, Vardar-i Kebir, Vardar-i Sağir, Yenice-i Vardar, Karaferiye gibi kent, kaza ve köylerde 11 çiftliğe malik olan Ahmet Tevfik'in yüzlerce büyük/küçükbaş hayvanları, 20 civarında değişik cins at ve katırları, mevcut nakdi, temessük ve tahvil alacakları, bilumum çiftlik binaları, hububat ve diğer mal varlıkları çağdaşlarını oldukça cezbetmiş olmalıdır.

Ahmet Tevfik'in terekesinin en önemli özelliği, benzersiz servetine rağmen terekesinin Müslim ve gayrimüslim seksen kişiyi aşkın alacaklıların alacaklarını karşılamamış olmasıdır. Varislerin 1731 kuruşluk kaydiye vergi borcunu üstlenmesiyle tereke "ala tarik-i ğurama" işlemine tabi tutulmaksızın kapatılabilmiştir.

Kısaca Ahmet Tevfik Efendinin terekesi hem geleneksel ev eşyası hem de Müslümanlarla gayrimüslimler arasındaki ticaret, alacak ve borç ilişkileri açısından önemli veriler içermektedir.

Anahtar Kelimeler: Tereke, Ahmet Tevfik, Selanik, Çiftlik, Borç.

Abstract

Seyit Ahmet Tevfik Efendi, who died in Thessaloniki on May 14, 1842, is one of the descendants of Gazi Evrenos, conqueror of the southern Balkans. His immense wealth was recorded in the Thessaloniki Kadi Registers. The value of Ahmet Tevfik's inheritance was 1,154,004 kuruş. This figure was perhaps the highest amount recorded in the Thessaloniki Tereke Registers.

In a study published in 2016, it was found that Ahmet Tevfik Efendi owned about 19% of the total assets of 365 workers who died in Thessaloniki in the first half of the 19th century. Ahmet Tevfik's affiliation to Gazi Evrenos' lineage, as well as having the Dergâh-ı Mualla Kapıcıbaşısı and Istabl-ı Amire stakes contributed to the accumulation of Ahmet Tevfik's wealth.

Ahmet Tevfik's assets, which included 11 farms in various cities and villages including Thessaloniki, Vardar-i Kebir, Vardar-i Sagir, Yenice-i Vardar, Karaferiye; numerous cattle and sheep, around 20 different kinds of horses and mules, a significant amount of cash, bonds and cereals, and further wealth, must have invoked the envy of his contemporaries.

The most important feature of Ahmet Tevfik's estate is that despite its unique wealth, it was not able to meet the claims of over eighty Muslim and non-Muslim creditors. With the heirs assuming the 1731 kuruş of tax debt, the estate could then be closed without being subject to the transactions.

In short, Ahmet Tevfik's Tereke contains important data for both traditional household goods and trade, credit and debt relations between Muslims and non-Muslims.

Keywords: Tereke, Ahmet Tevfik, Thessaloniki, Farm, Debt.

Giriş

Tarih araştırmacıları, Türkiye ve Türkiye sınırları dışında kalan Osmanlı Arşivlerindeki tereke ya da muhallefat kayıtlarının ekonomik tarihin olduğu kadar sosyal ve kültürel tarihinin en önemli kaynakları arasında yer aldığı konusunda adeta görüş birliği içindedirler (Cezar, 1977, 41).

Bu zamana kadar terekeler üzerinde kayda değer araştırmalar yapılmış (Öztürk, 1995, 28; Anastassiadou, 2001, 186-188). ve değerli sonuçlar elde edilmiştir. Fakat genel ve daha isabetli sonuçlara varmak için söz konusu çalışmalara ek olarak yeni araştırmaların yapılması gerektiği hususu açıktır.

• Bu makale 4th International Conference on Turkey and Turkish Studies, 19-22 June 2017, Athens, Greece'de sunulan tebliğin gözden geçirilmiş şeklidir.

** Dr. Öğr. Üyesi, İstanbul Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Temel İslam Bilimleri.

Osmanlı Devletinin batıya açılan kapısı olarak nitelenen Selanik eşrafından Seyit Ahmet Tevfik Beyefendinin Kadı Sicillerinde yansıyan mal varlığının incelenmesinin, sözü edilen araştırmalara katkı sağlayacağı ön görülmüştür.

Bu araştırmanın amacı, Osmanlı sosyal tarihi açısından birinci derecede kaynak özelliğine haiz kadı sicillerinden istifade ederek Selanik Vilayetinde yaşayan evladı fatihanın önemli kollarından Evrenos ailesinin nüfuzlu torunu Ahmet Tevfik'in terekesi üzerinden dönemin sosyal ve ekonomik durumuna ışık tutacak kimi verileri ortaya koymaktır.

Eşraftan da olsa bir şahsın terekesini inceleyerek Osmanlı tarihi için ekonomik, sosyal ve kültürel kimi genel sonuçlara varmanın doğru ve genel-geçerliliğinin büyük bir sorun (Cezar, 1977, 42) olabileceği gerçeğini göz ardı etmemekle beraber benzer çalışmaların istenen düzeyde yapılmasıyla, sınırlı sayıdaki çalışmaların genellemesinden doğan muhtemel olumsuzlukların asgariye indirilebileceği söylenebilir. O yüzden sadrazam, nazır, kadıasker, beylerbeyi, vali, âyan gibi devletin belli kademelerinde görev yapanlarla eşraftan kimi zenginlerin terekeleri incelenerek daha doğru genelleme ve sonuçlara varılacağı öngörülebilir.

Selanik Osmanlı sicilleri üzerinde yapılan araştırma ve incelemeler benzeri çalışmalara oranla çok sınırlı kalmıştır. Selanik tereke kayıtlarına dayanarak ilmiye sınıfı üzerinde yaptığımız çalışma adı geçen kentin Osmanlı dönemindeki sosyal ve ekonomik tarihine dair yapılmış ilk ve en kapsamlı çalışma sayılabilir (Bayram, 2016, 1-272). Daha önce İ. Vastravelis'in Karaferye (Veria) ve N. S. Stavrinidis'in Girit Osmanlı sicillerine dayanarak yaptıkları çalışmalar mevcut belge ve defterleri Yunancaya tercümeden öteye geçememiştir (Balta, 2003, 78-79). Bu da adı geçen mütercimlerin yorum, genelleme, sonuç çıkarma gibi zihni bir çabanın içine girmedikleri anlamına gelir.

Seyit Ahmet Tevfik'in tereke sicili Selanik Makedonya Tarih Arşivi Osmanlı Koleksiyonu Mahkeme Fonundaki 241 numaralı defterde kayıtlıdır (79-97). Tereke kayıtları, ölen kişilerin nerede ve hangi tarihte doğduğuna dair bilgileri içermez. Terekenin kayda geçirildiği tarih aynı zamanda ölüm tarihi olarak kabul edilebilir. Bu durumda Ahmet Tevfik'in vefat tarihi Hicrî 3 Rebiülahır 1258 / Milâdî 14.05.1842'dir. Sicilde yer alan uzun vefat künyesine göre eşraf-ı han, kadîmü'l-erkân ve vücuh-ı berelgûh-i muallâ unvanlarına ve Istabl-ı Amire payesine sahipti. Vefatı sırasında da Dergâh-ı Mualla Kapıcıbaşılarındandı. Ölümü "irtihal-i dar-i beka" tamlamasıyla tescil edilen nadir kimselerdendi. Bu tamlama sıradan kişiler için değil genelde soylu, nüfuzlu ve yüksek devlet ricali için kullanılırdı. Babası Seyit Yusuf Beyefendidir. Künyede babasıyla ilgili "el-merhûm el-mebrûr" nitelemeleri geçtiği, varisler arasında anne adı zikredilmediği için annesinden ve babasından sonra vefat ettiği açıktır (Selanik Makedonya Tarih Arşivi Şeriye Sicilleri [SŞS], 241/79).

Ahmet Tevfik Selanik'te üç hanımla evli ender kişilerden biriydi. Nefise Hasenhal, Zekiye Feleknaz ve Sibare, eşleri ve kanuni varisleri sıfatıyla künyede yer aldı. Büyük oğulları Şerif Yusuf Refik, Şerif Mehmed Şefik, Şerif Hayrullah, küçük oğulları Seyit Abdurrahman ve Mustafa Mazhar, büyük kızları Şerife Nimetullah ve Şerife Ayşe onun diğer kanuni varisleriydi. Şerif Yusuf Refik Nefise Hasenhal'dan, Şerif Mehmed Şefik Zekiye Feleknaz'dan, Şerif Hayrullah ise Sibare'den doğmaydı. Diğer çocukların kimden doğduğuna dair künyede sarih bir ifade yoktur. Büyük oğulları Şerif Yusuf Refik ile Şerif Mehmet Şefik serbevvabin dergâh-ı muallâdandılar. Üç hanımdan doğma büyük oğulları için "Beyefendi", küçük oğulları için "Bey", kızları için "Hanım", hanımları için de "Kadın" unvanı ve nitelemesi yapıldı (SŞS, 241/79).

Seyit Ahmet Tevfik'in 1154004 kuruş olarak gerçekleşen mal varlığının kaynağı hakkında tereke sicillerinde doğrudan bir kayıt mevcut değildir. Ancak onun, Heath Lowry'nin deyimiyle, "Osmanoğulları'ndan sonra günümüze kadar gelebilmiş belki de ikinci büyük hanedanın" (Evrenosgazi, 9 Nisan 2017) yani Gazi Evrenos'un soyundan gelmiş olmasının, toplam 11 çiftlikle gerçekleştirdiği tarımsal üretimin, sahip olduğu unvanların, nihayet alacak-borç gibi nakit ilişkilerinin, muazzam terekesinin kaynağının ne olabileceği hususunda bir fikir verdiği söylenebilir. Nitekim kâtip ve memurlardan oluşan kassam heyetinin adı geçen müteveffanın çiftlik ve emlakinin sayım, döküm ve fiyat takdiri işlemleri için 15 gün boyunca çalışma yürütmüş olması terekenin büyüklüğünü göstermesi açısından önemeli bir gösterge olarak kabul edilebilir (SŞS, 241/97).

Yukarıda da ifade edildiği gibi Tevfik Efendinin terekesinin en önemli özelliği mal varlığının borçlarını karşılamaması olmuştur. Ancak mahkeme heyeti uygulamada murisin borçlarıyla terekesini bilerek denk göstermiş, diğer taraftan muhtemelen ikna metodunu kullanarak devletin baki vergi alacağını vereseden tahsil etme yoluna gitmiştir (SŞS, 241/97).[1]

[1] Kassam Heyeti, 1000 kuruşta 60 para hesabıyla 1731 kuruş tutan "Kaydiye" vergisini müteveffanın borçlarına dâhil etmemiştir. Adı geçen heyet veresenin rızasını alarak söz konusu "Kaydiye" vergisini kendilerinden tahsil etmiştir. Böylece alacaklıların alacakları oranında terekeden pay almaları anlamına gelen "ala tarik-i ğurama" usulüne ihtiyaç duymadan taksimat işlemi tamamlanmıştır (SŞS, 241/97).

I. Terekenin Kayda Geçirilmesinde İzlenen Yöntem

Terekenin sicile geçirilmesinde ölenin künyesiyle başlamak temel bir kural haline gelmiştir. Murisin sosyal statüsünün ana hatları bu kısımda özetlenir. Künyenin defterde işgal ettiği yerle müteveffanın sosyal konumu arasında doğru ya da ters orantıdan bahsedilebilir. Buna göre sicilde künyesi az yer işgal eden murisin sosyal statüsünün daha alt, çok yer işgal edenin daha üst bir sınıfa mensup olduğu (Bayram, 2016, 12-13), Ahmet Tevfik Efendinin tereke defterindeki diğer kayıtlara göre künyesinin çok uzun tutulduğu, başka bir veriye ihtiyaç duymaksızın onun toplumsal statü açısından üst sınıfa mensup olduğu söylenebilir (SŞS, 241/ 79). Tereke sicillerinde künye kısmı kaydın birinci kısmını meydana getirir.

Künyeden sonra belli bir kurala ve tasnife riayet etmeksizin murisin ev eşyaları takdir edilen bedelleriyle yazılır. Kimi araştırmacılar murisin eşya kaydına Kur'an-ı Kerim ile başlandığını (Öztürk, 1995, 76) ileri sürüyorsa da bu görüşün Selanik Tereke Sicillerinde karşılığı pek yoktur (Bayram, 2016, 155). Ev eşyasından sonra varsa büyük ve küçükbaş hayvanlar, binek hayvanları, gayrimenkuller ve nihayet nakit mevcudu ile alacaklar yazılır. Bu işlem tereke sicilinin ikinci kısmını meydana getirir.

Üçüncü bölümde murisin defni için gerekli masraflar (teçhiz-tekfin), borçlar ve devletin(mahkemenin) tahsil ettiği bir dizi vergiler yer alır.

Dördüncü ve son bölümde teçhiz ve tekfin, borçlar, terekenin üçte birini aşmayan sabit vasiyetler ve vergiler düşüldükten sonra kalan net meblağ (şeri hukukun ön gördüğü nispetlerde) kanuni varisler arasında pay edilir (SŞS, 180/41, 42, 56-59; 215/4-122; Öztürk, 1995, 85, 95-97).

II.Servetin Genel Gruplara Dağılımı

a)Mevcut Nakit

Tablo 1'de görüldüğü gibi Ahmet Tevfik Efendinin serveti nakit, gayrimenkul, ev eşyası, çiftlik ve alacaklar olmak üzere beş genel guruba taksim edilmiştir. Tabloya göre Ahmet Tevfik, servetinin sadece %0,14'ününakit pozisyonunda tutmuştur. Tevfik Efendinin nakitte kalma oranının %1'in çok altında kalması gerçekte onun nakit varlığının az olduğu anlamına gelmiyor. Tam tersine 1662 kuruşluk nakit miktarıyla varlıklı çağdaşlarına göre göreceli olarak iyi bir konumda olduğu kabul edilebilir. Nitekim Selanik ilmiye sınıfı içinde ortalama kişi başı gelirin 5707 kuruş (Bayram, 2016, 111) olduğu göz önüne alınırsa Ahmet Tevfik'in nakit varlığının anlamı daha iyi anlaşılmış olur. O halde murisin göreceli olarak düşük oranda nakdi varlığa sahip olmasının yegâne nedeni diğer kalemlerdeki mal varlığının oldukça yüksek gerçekleşmesiyle açıklanabilir.

Tablo 1: Terekenin Genel Gruplara Göre Dağılımı

GRUPLAR	Kuruş	Yüzde (%)
I.Nakd-i mevcûd	1662	0,14
II.Gayrimenkuller	456916	39,60
III.Çiftlikler	207179	17,96
IV.Ev ve Şahsi Eşya	448424	38,85
V.Alacaklar	39823	3,45
Toplam	1154004	100

b)Gayrimenkuller

Yukarıdaki tablodan da anlaşılacağı üzere Ahmet Tevfik Efendi'nin terekesinin %39,60'i, başka bir deyimle 1154004 kuruşluk toplam servetinin 456916 kuruşu gayrimenkulden oluşmuştur. Ev eşyasının yatırım aracı olmadığı var sayıldığında onun gayrimenkule karşı özel bir ilgisinin olduğu ileri sürülebilir. Ahmet Tevfik Efendinin kaçıncı kuşaktan Gazi Evrenos'un torunu olduğunu belgeleyemedik. Ancak Heath W. Lowry,Evrenos ailesiyle ilgili yaptığı bir çalışmada İttihat ve Terakki Cemiyeti kurucularından ve Selanik'in 1912 yılında Meclis-i Mebusan'ndaki temsilcisi olan Rahmi Beğ'i Evrenoszadelerin 15. kuşaktan torunu olarak nitelemiştir. Bu veriden hareketle 1842 yılında vefat eden Seyit Ahmet Tevfik'in, 13. göbekten Gazi Evrenos'un torunu olduğunu ileri sürmek mümkündür. Bu durumda Gazi Evrenos'un (Lowry, 2010, 36) gayrimenkul varlığının çokluğunu daha iyi anlayabiliriz. Osmanlı Devletinin bir Uç Beyi olarak Gazi Evrrenos Meriç'ten Adriyatik'e kadar Balkanların fethedilmesinde çok önemli katkıları olmuştur. Onun pek az kişiye nasip olacak bu başarısı fethettiği bölgelerdeki birçok arazinin kendisine temlik edilmesine neden olmuştur. Gazi Evrenos sözü edilen bu mülkleri "evlâdiyelik" adı altında vakfederek oğullarına ve torunlarına geçmesini sağlamıştır (Kılıç, 2014, 107).Böylece Evrenoszadeler beş asra yakın bir sürede başta Yenice-i Vardar ve çevresinde olmak üzere Karaferye, Vodina, Avrathisar Gümülcine, Serez (Lowry, 2010,

43), Selanik Vardar-i Kebir ve Vardar-i Sağir Nahiye ve köylerindeki birçok vakıf arazi ve çiftliklerin sahipleri olmuştur (SŞS, 241/92-94).

Kuşkusuz Ahmet Tevfik'in genel gayrimenkul kaleminin diğer genel kalemlere oranla yüksek çıkmasında Selanik'te sahip olduğu birbirinden bağımsız haremlik ve selamlık konakların büyük rol oynadığını belirtmek gerekir. Sözü edilen iki konağın değeri (125000 kuruş) gayrimenkullerin toplam değerinin yaklaşık dörtte birine tekabül etmiştir (SŞS, 241/93).

Bazı çiftliklerin gayrimenkulleri kayıt yapılırken kimi evler ahır, saman hane ve ağıllarla birlikte kaydedilmişlerdir. Takdir edilen fiyatın içinde evlerin oranı kestirilemediğinden böyle bir yöntemle fiyatlandırılmış olanları gayrimenkul kalemi içinde değil çiftlik kalemi içinde değerlendirdik. Keza değirmen ve mahzen gibi gayrimenkuller çiftlik kalemlerinden biriyle birlikte fiyatlandırıldıklarında yine çiftlik malı olarak değerlendirilmiştir (SŞS, 241/93-94).

c)Çiftlikler

Tablo 1'deki verilere göre çiftliklerin genel servete oranı %17,96 olarak gerçekleşmiştir. Osmanlı Toprak Hukukuna göre miri arazi devletin mülkiyeti kabul edildiğinden şahıslara sadece arazinin intifa hakkı temlik edilmiştir. Servet toplamını sınıflandırırken çiftlikleri gayrimenkul gurubuna dâhil etmememizin nedeni bu olmuştur. Dolayısıyla Evrenoszade Ahmet Tevfik'in 11 çiftliğinden kalan varlıklarının toplamı, intifa ya da faydalanma yoluyla elde ettiği tarımsal ürünlerden, büyük/küçükbaş hayvanlardan, birçok binekten ve çiftliklerde inşa ettiği değişik özellikteki kimi binalardan meydana gelmiştir. Terekenin yaklaşık beşte birine denk gelen çiftlik gelirleri gayrimenkul kıymetleriyle birlikte değerlendirildiğinde servetin %58'ine karşılık geldiği görülür. Bu veriler ışığında Ahmet Tevfik'in servet biriktirme araçlarından gayrimenkulü ağırlıklı olarak tercih ettiği söylenebilir.

d)Ev ve Şahsi Eşya

Tablo 1'e göre Ahmet Tevfik'in gayrimenkulden sonra yaklaşık %39 oranla en çok ev eşyasına yatırım yapması anlamlı bulunmuştur. Selanik'in en soylu ve en nüfuzlu sülalesine mensup olması sosyal çevresinin geniş bir tabana yayılmasını sağlamıştır. Keza devlet yönetimi hiyerarşisinde işgal ettiği makam ile sahip olduğu Istabl-ı Âmire Nişanı onun toplum nezdinde saygınlık ve etkinliğini daha da artırmıştır (SŞS, 241/79). Bütün bu özellikler dikkate alındığında onun hem selamlık hem de haremlik konaklarda ağırladığı misafirlerin sayısı ve sosyal statüleri çağdaşlarına göre farklı olmuştur. Nitekim konakların mefruşatına ve misafirlere hizmet sunulmasına ilişkin eşyanın takdir edilen değerinin sıradan ev eşyasına göre göreceli olarak daha fazla yekûn tutması bu görüşümüzü destekler mahiyettedir. Ahmet Tevfik'in kürk giysisine karşı özel bir ilgisinin olması ev ve şahsi eşyanın tereke içindeki payının nispeten yüksek çıkmasına katkı sağlamıştır, denebilir. Onun değişik cins ve özellikte 130 civarında kürkü olmuştur. Takdiri bedeli 450086 kuruş olarak hesaplanan ev ve şahsi eşyanın 41295 kuruşu değişik kürklerden oluşmuştur. Zikredilen meblağ ev ve şahsi eşyanın %9,18'ine, genel servetin de %3,58'ine karşılık gelmiştir (SŞS, 241/80-86).19.yüzyılın başlarında başlayan Amerikan tarzı kürk giyinme modası Selanik'i oldukça etkilemişe benziyor. Özellikle ilmiye sınıfı içinde kürkün bütün çeşitleriyle lüks giyim eşyası olarak kullanıldığını ve tereke kayıtlarını süslediğini söylemek mümkündür (SŞS, 241/80-85; SŞS, 176, s. 132; 178/18; 180/83, 112; 182/104; 186/92; 187/2, 6, 41, 43; 189/171, 174, 181, 190; 191/7). Dolayısıyla kürk kullanımını sadece Ahmet Tevfik'e veya eşraf kesimine hasretmek eksik ve yanıltıcı bir değerlendirme olacaktır.

e) Alacaklar

Yukarıdaki tabloda Ahmet Tevfik'in "bâ defter ve temessük" cinsinden alacakları toplam servetinin %3,45'ine karşılık gelmiştir. Temessükise bir borcun alınması, verilmesi veya ödenmesi ya da bir şeyin teslim edilmesi veya teslim alınması sırasında karşı tarafa verilen imzalı ve mühürlü bir belgeyi ifade eder ki tahvil, son dönemlerde de daha çok senet/borç senedi olarak anılmaya başlanmıştır (Kütükoğlu, 2011, 413).Alacak senetlerinin sicilde geçtiği şekliyle temessükâtın belli bir vadesi olsa da bu tip yatırım araçlarının vade sonunda ya da vade dolmadan nakde çevrilmesi her zaman imkân dâhilinde olmuştur. Bu yüzden belli bir deftere kayıtlı veya temessük (tahvil/senet) cinsinden tahakkuk etmiş alacaklarını kısmi esnek nakit pozisyonu olarak değerlendirebiliriz. 1662 kuruşluk nakit varlığı alacak senetleriyle düşünüldüğünde Tevfik Efendinin tam ve kısmi esnek nakit varlığının yaklaşık %4 civarında gerçekleştiğini söyleyebiliriz. Diğer bir ifadeyle dönemin Selanik kentinde hatta Osmanlı Devleti'nin diğer kentlerinde 40000 kuruşun üzerinde likidite bir varlığa sahip olmak ancak Ahmet Tevfik gibi Evrenoszadelere mahsus bir durum olabilir.

Adı geçen müteveffanın alacakları "resm-i cedid/yeni vergi" ve "tevlit/yönetim" hâsılatından arta kalan ile vakfa yapılan masraflar ve çiftlik reayası zimmetinde bulunan alacak senetlerinden oluşmuştur. Söz konusu alacakların iki kalemi toplam alacaklarının yarısından fazlasına tekabül etmiştir. Buna göre 39823 kuruşluk alacağının 11000 kuruşu Vardar-i Kebir Nahiyesi Kurfallı Çiftliği reâyâsından,13773 kuruşu

da 1256/1840) yılına ait yeni vergilerden, vakıf tevâliyeti/yönetimi adıyla tahakkuk etmiş alacağından meydana gelmiştir(SŞS, 241/92).

Vakıf arazisinin ürününden tarh edilen yıllık verginin belli bir oranının vakfın mütevellisine verilmesi vakıf mallarının en cazip tarafı olarak görülebilir. Nitekim adı geçen mütevellinin alacaklarının yaklaşık %35'inin1840 vergilerinden kendisine ayrılan paydan oluşması bu kalemin cazipliği olarak yorumlanabilir. Keza müteveffanın tereke kaydına göre vakıf çiftliklerin işletim masrafları vakıf yöneticisi sıfatıyla Ahmet Tevfik'e alacak olarak geri dönmüştür (SŞS, 241/92).[2]

III. Borçların Serveti Karşılama Oranı

Yukarıda ifade edildiği gibi Ahmet Tevfik'in tereke toplamı 1154004 kuruş tutmuştur. Techiz-tekfin ve tüm vergiler dâhil toplam borç tutarı 1155735 kuruşu bulmuştur. Bu durumda 1731 kuruş açık oluşmuştur (SŞS, 241/97).Murisin büyük servetine rağmen mal varlığının borçları karşılayamaması, diğer bir ifadeyle terekenin duyuna kalmış olması ilginç bir durum olarak değerlendirilebilir. Böyle bir durumda mahkeme heyeti öncelikli olarak teçhiz-tekfin işleminden sonra kamu (mahkeme) vergilerini tahsil edip geri kalan tutarı alacaklıların alacakları oranında dağıtmak (gurama) olacaktı ki bu da mahkeme heyetinin birkaç gün daha görev mahallinde kalması anlamına gelecekti. Kassam heyeti terekeyi taksim işlemlerini bir an önce bitirmek için 1731 kuruş tutarındaki kaydiye vergisini tereke yerine kanuni varislerden tahsil etme teklifinde bulunmuştur (SŞS, 241/97). Kanunen yükümlü olmadıkları halde varislerin bu teklifi kabul etmiş olması ayrıca üzerinde durulması gereken bir husustur. Çünkü Selanik ölçeğindeki 1790-1852 yıllarını kapsayan tereke sicillerinde borçların şahsiliği ilkesine uygun olarak duyuna kalan borçlar hep terekeden karşılanmış ve gurama yöntemi hep uygulana gelmiştir. Artan borçların varisler tarafından tasfiye edilmesi uygulaması ilk defa Ahmet Tevfik'in terekesinde rastlanılmıştır (SŞS, 241/96-97; 174/65; 186/92; 190/79; 195/23, 61; 209/61; 218/119-124, 133; 224/4, 30, 36, 115; 226/9, 26, 109, 143; 246/139; 255/62).Varislerin genel uygulamanın dışına çıkmalarında farklı sâikler etkili olmuş olsa da güney Balkanları fetheden Gazi Evrenos sülalesine mensup olmanın borçları tasfiye etmede önemli bir rol oynadığı ileri sürülebilir.

IV)Borç İlişkileri

Ahmet Tevfik Efendinin 7'si birinci dereceden kadın akrabaya, 32'si Müslümana, 45'i Gayrimüslime, 2'si devlete ve 1'i köy ahalisine olmak üzere toplam 88 kalem borçları çıkmıştır. Borcun özelliğinden dolayı bir kişinin aynı anda birden fazla kalemde alacağı söz konusu olmuştur. Üç hanımı bu guruba giren alacaklılardandır. Onların her birinin1001 kuruşluk ödenmemiş mehir alacaklarının yanında tahvil ve temessük cinsinden alacakları kaydedilmiştir. Keza farklı alacak altında aynı kişilerin alacaklı olduğu görülmüştür. Bu arada toplam 18 alacaklıyla sulh yoluna gidilmiş ve borçlar yeniden yapılandırılmıştır. Sulh yoluyla yeniden yapılandırılan borçların 7'si Müslüman11'i Gayrimüslim tebaa alacaklılarından meydana gelmiştir (SŞS, 241/96-97).Alacaklıların yaklaşık dörtte biriyle sulh yoluna gidilmiş olması Ahmet Tevfik'in borç miktarının çok daha fazla olduğunu gösterir. Anlaşılan o ki mahkeme heyeti müteveffanın terekesinin guramaya kalmasını engellemek için elinden geleni yapmıştır. Ya da en azından varislere bu anlamda bir telkinde bulunmuş olmalıdır, denebilir. Aksi takdirde borçların tasfiyesi işi daha zor ve daha karmaşık bir hal alacaktı. Aşağıda alacaklıların alacaklıları üç ana gurupta incelemeyi uygun gördük.

a)Birinci Derecen Kadın Akrabalar

Osmanlı Borçlar Hukukuna göre alacaklının birinci derecen akraba olması tahvil ya da borç senedinin tanzim edilmesine engel değildi. Aksine borçlanan padişah da olsa tahvil veya temessük senedi tanzim edilmesi bir gelenekti (Kütükoğlu, 2011, 414).Ahmet Tevfik'in bir kısım borç ilişkileri birinci derece kadın yakınları arasında gerçekleşmiştir. Bu anlamda mehir borçlarının yanı sıra üç hanımına karşı tahvil ve temessük adıyla borçları olmuştur. Keza iki kızı, bir kız kardeşi ve aynı kız kardeşinden doğma bir kız yeğenine karşı olmak üzere 7 birinci derece yakınına borçlu vefat etmiştir. Borç senedi cinsinden yakın akrabasına borçlanma miktarı 97118 kuruş olmuştur. Diğer bir deyimle toplam tereke borcunun %8,42'si hanımları, kızları, kız kardeşi ve kız yeğeninin alacaklarından oluşmuştur (SŞS, 241/96).

Terekede erkek yakınlarından alacaklı çıkmaması, borçlanmanın niçin kadınlar üzerinden yapıldığını açıklar mahiyettedir. Gelir getirecek bir işte çalışmanın çok sınırlı olduğu bir dönemde kadınlar, belli bir vade ve faiz karşılığında nakit birikimlerini üçüncü şahıslara verirlerdi. Bu yolla hem nakit varlıklarını enflasyona karşı korumuş hem de müteşebbisin kredi sorununu bir ölçüde karşılamış olurlardı. Ahmet Tevfik'in sözü edilen nedenle eşlerinin, kızlarının, kız kardeşi ve kız yeğeninin birikimlerini değerlendirdiği, yaygın ifadeyle "çalıştırdığı" söylenebilir.

[2] "Müteveffâ-i mûmaileyhin resm-i cedid ve tevlît hasılatı kusuri ve vakf-i şerife masrûfi ve çiflikât re'âyâsı zimmetlerinde bâ defter ve temessük alacakarıdır ki…"

b)Üçüncü Şahıs Müslümanlar

Ahmet Tevfik'in Müslümanlardan 32 kişiye farklı borç senedi tanzim ettiği tespit edilmiştir. Eski Kurfallu Subaşısı Ali Ağa'ya olan 1194 kuruşluk inamları ile Bakırcı Hasan Ağa'nın pusula ile ispatladığı 400 kuruşluk alacağı hariç tutulduğunda diğer bütün alacaklıların alacaklarını temessük veya tahvil senediyle ispatlamıştır (SŞS, 241/96).Yaptığımız hesaplamalara göre müteveffa birinci derece yakınlarına 97118 kuruş, 32 üçüncü şahıs Müslime 37523 kuruş, tohumdan ve Brenç Gümrüğü'nden miriye(devlete) 26472 kuruş ve Yaya köylüsüne 684 kuruş olmak üzere Müslümanlara karşı toplam161797 kuruş borçlu olmuştur. Müteveffanın Yaya köylüsüne sabit olan 684 kuruşluk borcun Müslüman ahaliye mi yoksa gayrimüslimlere mi ait olduğu tespit edilemediğinden söz konusu borç gerçek kişilere dâhil edilmemiş, buna karşın söz konusu köy ahalisinin tamamının Müslüman olduğu var sayılarak ilgili borç Müslümanların alacaklarının genel toplamına dâhil edilmiştir (SŞS, 241/96). Bu veriler ışığında Ahmet Tevfik'in borçlarının %14'lük kısmının Müslümanlara, %84'ünün Gayrimüslimlere ve geri kalan %2'sinin de vergi borcu olarak kadılığa ait olduğu söylenebilir.

Teçhiz-tekfin ve vergi giderleri hariç 26472 kuruş olarak tahakkuk eden kamu alacaklarının %14'ün içindeki payı %16'dan biraz fazladır. Keza birinci derece kadın yakınların %14'ün içindeki payları ise %60 olarak gerçekleşmiştir. Bu hesaplamaya göre Müslüman üçüncü şahısların alacakları (yakınlar hariç) toplam Müslüman gurubun sadece %24'üne karşılık gelmiştir.

c)Gayrimüslimler

Yukarıda da temas edildiği gibi Ahmet Tevfik, borçlanmasının %84'ünü Gayrimüslimlerle yapmayı tercih etmiştir. 23634 (%2) kuruşu cenaze ve vergi giderlerine ait olmak üzere 1154004 kuruşluk toplam tereke borcunun 968573 kuruşu gayrimüslimlere alacak kaydedilmiştir. Ahmet Tevfik'in borçlanma açısından niçin daha çok Gayrimüslimleri yeğlediğine dair sicillerde açık bir ifade bulunmaz. Ancak her bir Müslüman'dan aldığı borcun miktarına baktığımızda onun gayrimüslimleri tercih etme sebebi hakkında bir fikir yürütmek mümkün olabilir. Müslüman alacaklıların meblağları gayrimüslimlere oranla düşük rakamlarda gerçekleşmiştir. Bu da ticaret ile sanayinin, dolayısıyla sermayenin gayrimüslimlerin elinde biriktiğini gösterir. Nitekim gayrimüslimlerin terekeden kişi başı ortalama alacağı 21523 kuruş gerçekleşirken Müslümanların aynı ortalamada kişi başı alacağı 4100 kuruşta kalmıştır.

Oluşan bu rakamlara göre gayrimüslimlerin kredi verebilme kapasitesi Müslümanlara kıyasla beş kattan fazla olmuştur (SŞS, 241/96-97). Fakat bireysel planda oluşan farkların sözü edilen ortalama farktan daha ilginç olduğu belirtilebilir. Sarraf AvceCilyonBazergan'ın583171 kuruş alacağı ile müteveffanın kızıNimetullah'ın61750 kuruş alacağı birer örnek olarak zikredilebilir (SŞS, 241/96). CilyonBazergan'ın en önemli özelliği alacakların yarısından fazlasının kendisine ait olmuş olmasıdır. Bu son veride zimmî Cilyon'un Müslüman Nimetullah'a göre kredi verme esnekliği 9,5 kat fazla gerçekleşmiştir.

Meslek grupları açısından Ahmet Tevfik'in gayrimüslimlerle olan borç senedi ilişkilerinde dikkat çekici bir dağılım göstermiştir (Tablo 2). Adı geçen müteveffa Sarraf, Kasap, Dülger, Terzi, Saatçi, Çuhacı, Şekerci, Demirci, Bakırcı, Boyacı, Kâğıtçı, Helvacı, Taşçı, Kiremitçi, Kayıkçı, Poğaçacı ve Tenekeci gibi hemen hemen bütün meslek guruplarına borçlanmış olmasına karşın onun esas kredi kaynağı sarraflardı, denebilir. Buna göre altı sarrafın toplam alacağı 881801 kuruş tutarken geri kalan 39 zimmînin toplam alacağı sadece 86772 kuruş tutmuştur (SŞS, 241/96). Yüzde ile ifade etmek gerekirse zimmî sarraf alacaklısının genel zimmilere oranı %91 gerçekleşirken 39 zimmi alacaklının toplam zimmilere oranı ise %9 olmuştur. Aynı sarrafın alacak miktarının toplam tereke miktarına oranı ise %76'41 olarak gerçekleşmiştir. Özetle Ahmet Tevfik Efendinin kredi kaynaklarının ağırlıklı olarak sarraflardan oluştuğu vurgulanabilir.

Tablo: 2 Zimmilerin Alacaklarının Meslek Gruplarına Dağılımı(Kuruş)

Meslekler	Sarraf	Kireçci	Taşçı	Eczacı	Samancı	Kasap	Diğer	Toplam
Alacak	8818801	10000	8316	3817	3000	2562	57917	965573
Adet	6	1	7	1	1	1	28	45
Zimmi %	91	1	0,86	0,39	0,32	0,26	6,17	100
Müslim + Zimmi %	76,41	0,86	0,72	0,33	0,26	0,22	21,2	100

V)Kitapları

Tereke kayıtlarına göre Seyit Ahmet Tevfik'in 38 ciltten meydana gelen kütüphanesinin toplam değeri 4353 kuruş tutmuştur. Yukarıda da ifade edildiği gibi adı geçenin gayri safi servet toplamı bir milyon yüz elli dört bin dört (1154004) kuruş 24 Para olarak gerçekleşmiştir. Bu durumda kitap külliyatının toplam servet içindeki oranı %0,37 olarak gerçekleşmiştir. Ahmet Tevfik'in kitaplarına takdir edilen kıymet, toplam

net olmayan gelirine kıyasla ihmal edilebilecek bir orana karşılık gelmiştir. Fakat genel açıdan bakıldığında onun kitaplara bağladığı servet çok az kişiye nasip olacak bir servettir. Bu durumda oranın bu denli düşük çıkmasıyla terekenin fazlalığı arasında mutlak bir bağıntı kurmak gerekir (Bayram, 2016, 158-159). Diğer yandan kitapların genel servetin yarısına karşılık geldiği birçok tereke kaydı mevcuttur. Ancak bu tasnife girenlerin toplam servetleri Ahmet Tevfik'in terekesinin binde birine bile tekabül etmez (SŞS,176/105, 126; SŞS, 185/106; SŞS, 218/119-122). Başka bir ifadeyle kitapların tereke içindeki payının yüksek çıkmasıyla kitapların çokluğu arasında her zaman doğrudan bir bağıntı yoktur.

Aşağıda Seyit Ahmet Tevfik'in kütüphanesinde yer alan kitapların isim listesi ve fiyatları verilmiştir. Kitaplar içinde fiyat bakımından en dikkati çeken, 1500 ve 410 kuruşluk iki adet Kur'an-ı Kerim'dir. Bu iki kitap toplam kütüphane değerinin %44'üne karşılık gelmiştir. Kitap kayıtlarının yedi farklı sayfada kaydedilmesinden onların aynı yerde olmadığı, farklı mekânlarda saklandığı sonucu çıkarılabilir (SŞS, 241/79, 80, 83, 84, 85, 87, 88).

a)Tescil Edilen Kitapların Cilt Sayısı ve Fiyatları

1) Muhammediye ve Tevârîh-i Feth-i Şâm, 2 cild: 85,
2) Delâil-i Şerif cild 1: 106,
3) Ğâşyetü'l-Muhassılîn cild 1: 130,
4) Kânûn-Nâme 1, Hadîqatü'l-Vüzera cild 1: 55,
5) Tahmîs Perde ve Tevârîh cild 2: 22,
6) Tevârîh-i Feth-i İslambol 1 cild: 60,
7) Gülşen-i Me'ârif 2 cild: 100,
8) Tarîh-i Peçevî cild 1: 199,
9) Kelâm-i Kadîm: 1500**,**
10) Kelâm-i Kadîm : 410,
11) Şifâ-i Şerîf cild 1: 370,
12) Dülbend Benekli Ahmediye: 24,
13) Risâle-i Câmi'i'l-Ahkâm 1 cild: 51,
14) Resm-i Takrîr-i Ahmed Efendi 1 cild: 16,
15) Tercemetü Milel ve'n-Nihal 1 cild: 57,
16) Kânûn-Nâme 1 cild: 17,
17) Tarîh-i Râşid Efendi 1 cild: 42,
18) Makarr-i Edat-i Tayyib 1 cild: 31,
19) Altı Parmak cild-i sânî 1 aded: 57,
20) Tarîh-i Necîb Efendi 1 cild: 32,
21) Hadîkatül'l-Vüzerâ 1 cild: 46,
22) Evrâd-i Şerîf 1 cild: 21,
23) Müfredât-i Tayyib 2 cild: 31,
24) Altı Parmak cild-i sânî 1 cild: 72,
25) Kitâb-i Edebiye 1 cild: 41,
26) Ni'amâ cild-i sâni 1 cild: 41,
27) Şerh-i Cenneti'l-Esmâ cild 1: 42,
28) Ğazavât-i Cihâryâr ve Târîh-i Bosna cild 1: 56,
29) Şerhu Delâil-i Şerîf cild-i evvel: 150,
30) Evâkıb-i Mevlana cild 1: 50,
31) Peçevî cild 1: 52,
32) Delâil-i Şerîf Şerh-i nisf-i sânî 1 cild: 150,
33) Bostan ve Gülistan 1 cild: 101,
34) Adâb-i Menâzil 1 cild: 136 (SŞS, 241/79, 80, 83, 84, 85, 87, 88).

Sonuç

Selanik eşrafından Evrenoszade Seyit Ahmet Tevfik Beyefendinin Kadı Sicillerinde yansıyan serveti çağdaşlarıyla kıyaslanamayacak denli fazla olmuştur.

Mal varlığının çokluğu ile Gazi Evrenos ailesinin nüfuzlu bir torunu olması arasında bağlantı kurulmuştur. Bu kapsamda 11 çiftlikte gerçekleştirdiği tarımsal üretim, sahip olduğu unvanlar, yoğun alacak-borç ilişkileri, müteveffanın muazzam terekesinin ana kaynağı olarak görülmüştür.

Tevfik Efendinin Selanik ölçeğinde sahip olduğu dillere destan servete rağmen mevcut terekesi borçlarını karşılamaya kâfi gelmemiştir. Mahkeme heyeti murisin bazı borçlarını sulh yoluyla yeniden

yapılandırmış, kadılığın tahakkuk eden kimi alacaklarını ise varislerden tahsil etme yoluna giderek terekenin gurama yöntemine düşmesini engellemiştir.

Ahmet Tevfik Efendinin tereke defterindeki künye kaydı kimi sıfat ve taltiflerle uzun tutulmuş, onun toplumsal statü açısından üst sınıfa mensup olduğu vurgusu fazlasıyla öne çıkarılmıştır.

Ahmet Tevfik, 1154004 kuruş tutan servetinin sadece %0,14'ünü nakit pozisyonunda tutmuştur. Buna rağmen onun nakit mevcudu Müslüman çağdaşlarına göre göreceli olarak yine daha iyi bir konumda olduğunu göstermiştir.

Ahmet Tevfik'in servetinin %39,60'i gayrimenkulden oluşmuştur. Bu oranın yüksek çıkmasında sahip olduğu iki konağın değeri önemli rol oynamıştır. Söz konusu konaklar gayrimenkullerin toplam değerinin dörtte birine tekabül etmiştir.

Seyit Ahmet Tevfik Efendinin sahip olduğu çiftliklerin genel servetine oranı %17,96 olarak ölçülmüştür. Terekenin yaklaşık beşte birine denk gelen çiftlik gelirleri gayrimenkul kıymetleriyle birlikte servetin %58'ine karşılık gelmiştir. Söz konusu veriler yardımıyla Ahmet Tevfik'in servet biriktirme araçlarından gayrimenkulü tercih ettiği sonucuna varılmıştır.

Ahmet Tevfik, gayrimenkulden sonra %39 oranla en çok ev eşyasına yatırım yapmıştır. Böylece sosyal statü ile ev tefrişatı arasında doğrudan bir bağıntı olduğu görülmüştür. Yanı sıra Ahmet Tevfik'in kürk giysisine karşı özel bir ilgisinin olması ev ve şahsi eşyanın tereke içindeki payını artırmıştır.

Ahmet Tevfik'in borç senedi cinsinden alacakları toplam servetinin %3,45'ine karşılık gelmiştir. Bu alacaklar "yeni vergi" ve "yönetim" hâsılatından arta kalan ile vakfa yapılan masraflar ve çiftlik reayası zimmetinde bulunan alacak senetlerinden oluşmuştur.

Murisin muazzam servetine rağmen terekenin duyuna kalmış olması ilginç bulunmuştur. Kanunen yükümlü olmadıkları halde varisler murisin borçlarını üstlenmiştir.

Kitapların tereke içindeki payının çok düşük çıkmasının sebebi toplam servetin çok fazla çıkmasından kaynaklanmıştır. Bu itibarla onun kitaplarının toplam değeri birçok ilmiye mensubunda bile olmamıştır.

Ahmet Tevfik Efendinin birinci dereceden hanım akrabalarına, Müslim ve Gayrimüslim üçüncü şahıslara, devlete ve köy ahalisine olmak üzere toplam 88 kalem borçları çıkmıştır. 18 alacaklıyla sulh yoluna gidilmiş ve borçlar yeniden yapılandırılmıştır. Alacaklıların yaklaşık dörtte biriyle sulh yoluna gidilmiş olması Ahmet Tevfik'in borç miktarının çok daha fazla olduğunu göstermiştir.

Ahmet Tevfik'in bir kısım borç ilişkileri birinci derece kadın yakınları arasında gerçekleşmiştir. Toplam tereke borcunun %8,42'si hanımları, kızları, kız kardeşi ve kız yeğeninin alacaklarından oluşmuştur.

Müteveffanın borçlarının %14'lük kısmı Müslümanlara, %84'ü Gayrimüslimlere ve %2'si vergi borcu olarak kadılığa ait olmuştur. Gayrimüslimlerle girdiği borç ilişkilerinin en dikkat çekici özelliği Gayrimüslimlere olan borcunun yarısından fazlasının Sarraf Avce Cilyon Bazergan'a yapılmış olması olmuştur.

Adı geçen müteveffa, Sarraf, Kasap, Dülger, Terzi, Saatçi, Çuhacı, Şekerci, Demirci, Bakırcı, Boyacı, Kâğıtçı, Helvacı, Taşçı, Kiremitçi, Kayıkçı, Poğaçacı ve Tenekeci gibi meslek sahiplerine borçlanmış; ama esas borçlanma %91'le sarraflara yapılmıştır. Aynı sarrafların alacak miktarının toplam terekeye oranı ise %76'41 olarak gerçekleşmiştir. Özetle Ahmet Tevfik Efendinin kredi kaynakları genelde sarraflardan meydana gelmiştir.

KAYNAKÇA

A)Selanik Makedonya Tarih Arşivi Şeriye Sicilleri

Defter No: 174, 176, 178, 180, 182, 186, 187, 189, 190, 191, 195, 209, 215, 218, 224, 226, 241, 255, 256

B)Yayımlanmış Eserler

Anastassiadou, Meropi (2001). *Tanzimat Çağında Bir Osmanlı Şehri: Selanik,* İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.

Bayram, Selahattin (2016). *Selanik Tereke Sicillerinde İlmiye Sınıfı: Sosyo-Ekonomik Bir Tahlil (1790-1852),* İstanbul: Kâtip Fotokopi.

Balta, Evangelia (2003). *Ottoman Studies and Archives in Greece,* İstanbul: TheİsisPress = İsis Yayımcılık.

Cezar, Yavuz (1977). "Bir Âyanın Muhallefâtı: Havza ve Köprü Kazaları Âyanı Kör İsmail-Oğlu Hüseyin (Müsadere Olayı ve Terekenin İncelenmesi)", *Belleten, C. XLI, S. 162-164,* ss. 41-78.

Kılıç, Ayşegül (2014). Bir Osmanlı Akıncı Beyi Gazi Evrenos Bey, İstanbul: İthaki Yayınları.

Kütükoğlu, S. Mübahat (2011). "Temessük", *TDV İslam Ansiklopedisi,C. 40,*ss. 413-414.

Lowry, W. Heath (2010). *The Evrenos Family and the City of Selânik (Thessaloniki): Who Built the Hamza Beğ Câmi'i and Why?,* İstanbul: Bahçeşhir University Press.

Öztürk, Sait (1995).*Askerî Kassama Ait 17. Asır İstanbul Tereke Defterleri (Sosyo-Ekonomik Tahlîl),* İstanbul: OSAV Yayınları.

C) Elektronik Kaynaklar

Evrenosgazi (2017). http://www.ntv.com.tr/turkiye/evrenos-gazinin-parmak-isirtan-ihtisami,eS2p5JEc1k-e5wJgnNF1Iw adresinden 9 Nisan 2017'de alınmıştır.